

450 *IN M. ANTONIUM*
 accepit, amisit. Ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, vestro studio, & virtute fregisset: sic Antonii nefarium latrocinium vestra cum senatu concordia tanta, quantum nunquam fuit, felicitate & virtute exercituum, ducumque vestrorum, brevi tempore oppressum audietis. Equidem, quantum cura, labore, vigiliis, auctoritate, consilio eniti, atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitrabor. Neque enim id pro vestris in me amplissimis beneficiis sine scelere facere possum. Hodierno autem die primum, referente viro fortissimo, vobisque amicissimo, hoc M. Servilio, collegisfente ejus, ornatissimis viris, optimis civibus, longo intervallo, me auctore & principe, ad ipem libertatis exarsimus.



451
IN
M. ANTONIUM.
PHILIPPICA V.
ARGUMENTUM.

Obsidente Mutinam Antonio, non modo sine senatus auctoritate, sed invito etiam senatu, qui Galliam citeriorem D. Bruto, jam antea a Cesare datam, post ejus necem confirmaverat, novi Consules Pansa, & Hirrius Kalendis Jan. primo consulatus die, convocato de more senatu, non solum de Mutinae obsidione, sed omnino de tota rep. deque honoribus & premiis bene de rep. meritorum ac merentium, de quibus XIII. Kal. S. C. factum erat, retulerunt. Quod ad Mutinam attinuit, censuit is, qui sententiam primus rogatus est, mittendos ad Antonium legatos, qui agerent cum eo, ut ab ejus urbis obsidione desisteret. Cicero autem, suo loco rogatus, turpe & indignum dicit esse senatus ac populi Romani majestate, ad eum legatos de pace mittere, de quo ante paucos dies, tanquam de hoste, gravissima & severissima judicia idem senatus fecerit. Decreeverat enim XIII. Kal. Jan. quo die habitam esse verriam orationem diximus, ut de honoribus Cesaris & Bruti, qui temp. privato consilio defendendam susceperant, deque premiis Maria & Quarra legionum, que Antonio relicto, ad Cesarem se contulerant, primo quoque tempore novi consules referrent. Deinde vehementer incubuit Cicero, ut hostis judicaretur Antonius, & ea decernerentur de honoribus & premiis, que senatus ex novorum consulum relatione decerni sibi placere ostenderat. Senatus eo die nihil decrevit; sed riduo post mittendos omnino censuit, qui Antonio nunciarent, ne consulem designatum oppugnarret, ne Mutinam obsideret, ne provinciam depopularetur, ne delectus haberet, esset in senatus populique Romani potestate. MAN.

L. I. Nihil

I.



Nihil unquam longius his Kalendis Januariis mihi visum est, Patres conscripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuique vestrum videri. Qui enim bellum cum republica gerunt, hunc diem non expectabant. Nos autem tum, cum maxime consilio nostro subvenire communi saluti oporteret, in senatum non vocabamur. Sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Kalendæ Januariæ, quam serâ esse videantur. Atque ut oratio consulum animum meum erexit, spemque attulit non modo salutis conservandæ, verum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset ejus sententiâ, qui primus¹ rogatus est, nisi vestræ virtuti, constantiæque considerem.

Hic enim vobis, Patres conscripti, dies illuxit, hæc potestas data est, ut, quantum virtutis, quantum constantiæ, quantum gravitatis in hujus ordinis consilio esset, populo Romano declarare possentis. Recordamini, qui dies nudiustertius decimus fuerit, quantus consensus vestrum, quanta virtus, quanta constantia: quantam fitis a populo Romano laudem, quantam gloriam, quantam gratiam consecuti. Atque illo die, Patres conscripti, ea constituistis, ut vobis nihil jam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. Pacem vult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. Neminem æquiorum me reperiet: cui, dum se civibus impiis commendat, inimicus esse, quam amicus, maluit. Nihil est profecto, quod dari possit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti.

II. Legatos vero ad eum mittere, de quo gravissimum & severissimum iudicium nudiustertius decimus feceritis, non jam levitatis est, sed, ut, quod sentio, dicam, dementiæ. Primum duces eos laudavistis, qui contra illum bellum privato consilio suscepissent: deinde milites veteranos, qui cum ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem

populi

¹ Qui primus] Q. Fufius Calenus, socius Panfæ, & procurator Antonii. Ferrat.

populi Romani anteposuerunt. Quid? legio Martia: quid? quarta, cur laudantur? si enim consulem suum reliquerunt, vituperandæ sunt: si inimicum reipublicæ, jure laudantur. Atqui cum consules nondum haberetis, decrevistis, ut & de præmiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia constituere iis, qui contra Antonium arma ceperunt, & legatos ad Antonium mittere? ut jam pudendum sit, honestiora decreta esse legionum, quam senatus. Siquidem legiones decreverunt senatum defendere contra Antonium: senatus decernit legatos ad Antonium. Utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? Hoc dies duodecim profecerunt, ut quem nemo, præter Cotylam², tum inventus sit, qui defenderet, is habeat jam patronos etiam consulares³? Qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur! quanquam suspicor, quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. Facilius contra dicerem, si quid videretur. Est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quam Plancus obtinet. Quid est aliud, omnia ad bellum civile hosti arma largiri? primum nervos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum⁴, quantum velit. Equitatum dico? dubitabit, credo, gentes barbaras secum adducere. Hoc qui non videt, excors est: qui, cum videt, decernit, impius. Tu civem sceleratum & perditum, Gallorum & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? Nullæ istæ exculpationes sunt: Meus amicus est. Sit patriæ prius. Meus cognatus. An potest cognatio ulla propior esse, quam patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. Cupio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cum aperuero, facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini.

III. Agitur, utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ

reipub-

² Cotylam.] L. Varium Cotylam, ædilitium, qui tum affuit in senatu, postea profectus est Mutinam ad Antonium, eumque legatum ad senatum Antonius remittit. Infra Phil. 8. Men.

³ Consulares] Consulatum gesserat Calenus cum Vaticano. Idem.

⁴ Pecuniam ... equitatum] Quibus abundabat Gallia ulterior. Ferr.

reipublicæ, cædis faciendæ bonorum, diripiendæ urbis, agrorum suis latronibus condonandi, populum Romanum servitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat. Dubitate quid agatis. At non cadunt hæc in Antonium. Hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. Quid enim in eum non cadit? qui, cuius acta se defendere dicit, ejus eas leges pervertit, quas maxime laudare poteramus. Ille paludes⁵ ficcare⁶ voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio, dividendam dedit. Quid? hanc legem populus Romanus accepit? quid? per auspicia ferre potuit? Sed augur verecundus, sine collegis⁷ de auspiciis. Quanquam illa auspicia non egent interpretatione augurum. Jove enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni plebis tulerunt de provinciis contra acta Cæsaris: ubi biennium, iste sexennium. Num etiam hanc legem populus Romanus accepit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne ante factum vidimus, quam futurum quisquam est suspicatus?

Ubi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi poenæ recenti lege Junia & Licinia? possuntne hæc leges rata esse sine interitu legum reliquarum? Eccei potestas in forum insinuandi⁸ fuit? quæ porro illa tonitrua? quæ tempestas? ut, si auspicia M. Antonium non moverent, sustinere tamen eum ac ferre potuisset tantam vim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum videretur. Quam legem igitur se augur dicit tulisse, non modo tonante Jove, sed prope cælesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? Quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit suam nuntiatione vitiosum⁹, nihilne ad auspicia bonus augur pertinere arbitratus est?

IV. Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus

⁵ Ille paludes] Suetonius: Siccare Pontinas paludes, emitere Eucinum lacum, viam munire a mari. Jupero per Apennini dorsum ad Tiberim usque, solita argentem, atque medietatem mors prevenit. Maunius.

⁶ Siccare] Ut augetur patrimonium populi Romani. Idem.

⁷ Sine collegis] Agit, & interpretatur.

Idem.

⁸ In forum insinuandi] Omnes enim aditus Antonius clauserat, ut cui obnucciare, aut intercedere liceret. Reprehenditur, ut per vim lata lex de dividendis agris a septemviris: quam postea sustulit senatus, Phil. VI. & XI. Idem.

⁹ Vitiosum] Vitio creatus. Diſſum supra.

mus ejus collega. Num ergo etiam armorum interpretes querimus? Primum omnes fori aditus ita septi sunt, ut etiam si nemo obfistat armatus, tamen, nisi septis revulsis¹⁰, introiri in forum nullo modo posset. Sic vero erant disposita præsidia, ut quomodo hostium aditus urbe prohibentur, castellis & operibus ab ingressione fori populum ita, tribunosque plebis propulari videres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes cenſeo per vim & contra auspicia latas, iisque legibus populum non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, deve dictatura in perpetuum tollenda, deve coloniis in agros deducendis, tulisse M. Antonius dicitur; easdem leges de integro, ut populum teneant, salvis auspiciis ferri placet. Quamvis enim leges bonas vitiose, per vimque tulerit; tamen hæc leges non sunt habendæ: omnique audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudianda est.

Illa vero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millicies falsis perſcriptionibus¹¹, donationibusque averit: ut portenti simile videatur, tantam pecuniam populi Romani tam brevi tempore perire potuisse. Quid? illi immanes quæstus, ferendine, quos M. Antonii tota exhausta domus? Decreta falsa vendebat: regna, civitates, immunitates, in æs, accepta pecunia, jubebat incidi. Hæc se ex commentariis Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. Calebant in interiore ædium parte totius reipublicæ nundinæ: mulier, sibi felicior, quam viris¹², auctionem provinciarum, regnorumque faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem reipublicæ recuperandæ sumus, imago nulla liberæ civitatis relinquetur.

Neque

¹⁰ Septis revulsis] Nam & in foro, dum habebantur comitia, septa quedam erant, quo invocabantur Tribus suffragium latu- ræ: ita vero ea septa disposuerat Antonius, ut omnes aditus occuparent. Ferr.

¹¹ Falsis perſcriptionibus] In tabulis, quæ erant ad ædem Opis, quantum cuique pecuniæ Cæsar dari voluisset, perſcripſit, cum

id non esset in commentariis Cæsaris: eaque pecunia collegam suum Dolabellam corrupit: ut ad Attic. lib. xv. sepius. Ep. vero i. lib. xxi. Fam. Maunius.

¹² Sibi felicior, quam viris] Diximus jam, occisos esse duos Fulvii viros, Clodium & Carionem. Idem.

Neque solum commentariis commentitiis, chirographisque venalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cum, quæ vendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiam consulta, pecunia accepta, falsa referebat, syngraphæ obsignabantur: senatus-consulta, nunquam facta, tanquam facta ad ærarium referebantur. Hujus turpitudinis testes erant etiam extræ nationes. Fœdera interea facta: regna data: populi, provinciæque liberatæ: earumque rerum falsæ tabulæ, gemente populo Romano, toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coacervata est, ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Romano defutura.

V. Is legem etiam judiciariam tulit, homo castus atque integer: judiciorum, & juris auctor. In quo nos sefellit. Antesignanos, & manipulares, & Alaudas¹³, iudices se constituisse dicebat. At ille legit alcatores, legit exules, legit Græcos. O confessum judicum præclarum! o dignitatem consilii admirandam! avert animus apud consilium illud pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum & perditissimum: sed fac ita non esse; num Latine scit? num est ex judicum genere & forma? num leges nostras, moreve novit? num denique homines? Est enim Creta vobis notior, quam Roma Cydæ. Delectus autem, & notatio judicum¹⁴ etiam in nostris civibus haberi solet. Gortynium vero judicem quis novit, aut quis nosse potuit? Nami Lyriadem Atheniensem plerique novimus: est enim Phædri, philosophi nobilis, filius: homo præterea festivus, ut ei cum M. Curio, confessore eodem & collusore, facillime possit convenire.

Quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturque Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ & Athenis res judicare: accipietne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati¹⁵, modo toga-

¹³ Alaudas] Vide Philipp. I. cap. 8.

¹⁴ Notatio iudicum] Quid sit notatio, docet auctor ad Herennium: Notatio est cum aliquis natura certis describitur signis. Inde

facile quoque colligi potest, quid sit in præcedentibus iudicum forma. Græv.

¹⁵ Palliati] Athenis. Togati, Romæ. Manutius.

togati? An Atheniensium antiquissimas leges¹⁶ negliget? Qui porro ille confessus, dii boni? Cretensis iudex, isque nequissimus. Quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est. At Athenienses misericordes. Puto ne Curium quidem esse crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat¹⁷. Sunt item lecti iudices, qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exilii causa solum vertisse, nec esse postea restitutos. Hos ille demens iudices legisset: horum nomina ad ærarium detulisset: his magnam partem reipublicæ credidisset, si ullam speciem reipublicæ cogitavisset?

VI. Atque ego de notis iudicibus dixi. Quos minus nostis, nolui nominare: saltatores, citharistas, totum denique comifationis Antonianæ chorum, in tertiam decuriam iudicum scitote esse conjectum. Hæc causa, cur lex tam egregia, tamque præclara maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina & tonitrua ferretur, ut eos iudices haberemus, quos socios ad epulas¹⁸ hospites habere nemo velit. Scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio ejus pecuniæ, cujus ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitavit: nec ante turpes iudices quæsti, quam honestis iudicibus nocentium salus desperata est.

Sed illud os, illam impuritatem cœni fecisse, ut hos iudices legere auderet! quorum lectione duplex imprimeretur reipublicæ dedecus: unum, quod tam turpes iudices essent: alterum, quod patefactum, cognitumque esset, quam multos in civitate turpes haberemus. Hanc ergo & reliquas ejusmodi leges, etiam si sine vi, salvis auspiciis, essent rogatæ, censuram tamen abrogandas. Nunc vero cur abrogandas censuram, quas iudico non rogatas?

An illa non gravissimis ignominiiis, monumentisque hujus ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, quod unum M. Antonium in hac urbe post conditam urbem palam secum habuit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ii, qui, re-

Tom. VI.

M m m

gibus

¹⁶ Antiquissimas leges] Quæ vetant, qui Areopagita sit, in alia civitate iudicem esse. Idem.

¹⁷ Periculum fortunæ quotidie faciat] Al-

ludit ad alcatores, qui in alea singulis momentis periculum fortunæ subit. Berosald.

¹⁸ Socios ad epulas] Voces illas recidunt

Færnus, Muretus, Manutius, Lambinus.

gibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnam meminisse vidi Syllam: modo Cæsarem. Hi enim tres post civitatem a L. Bruto liberatam plus potuerunt, quam universa republica: Non possum affirmare, nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. At hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Clastivus, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarii. Cum autem erat ventum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ¹⁹ collocabantur: non quo ille scuta occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent.

VII. Illud vero terribilissimum non modo auditu, sed etiam adpectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, ficiarios: de templo carcerem fieri: operis valvis Concordiæ, cum inter sublellia fenatus versarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi venirem Kalend. Septemb. fabros se missurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. Magna res, credo, agebatur. De supplicatione²⁰ referebat. Veni postridie: ipse non venit. Locutus sum de republica: minus equidem libere, quam mea consuetudo; liberius tamen, quam periculi minæ postulabant. At ille homo vehemens & violentus, qui hanc consuetudinem²¹ libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso xxx diebus ante me) inimicitias mihi denuntiavit: adesse in senatu jussit a. d. XIII. Kalendas Octobris. Ipse interea decem & septem dies* de me in Tiburtino Scipionis declamavit, sitim quærens. Hæc enim ei causa esse declamandi solet.

Cum is dies, quo me adesse jusserat, venisset, tum vero agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atque in me absentem orationem ore impurissimo evomuit. Quo die, si per amicos mihi cupienti in senatum venire licuisset, cædis initium

¹⁹ Lecticæ] Scutis referebat. M. Ant. Ferr. Pisonæ Kalendis Sext. ut infra, & Phil. I. & ep. 2. lib. xii. Fam. Idem.

²⁰ De supplicatione] Ad mortui Cæsaris * Vid. Grut. (ut digestio potius, quam declamatio videtur) de me

²¹ Hanc consuetudinem] Inducam a L.

tium fecisset a me. Sic enim statuerat. Cum autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio & satietas, attulisset. Etenim aderat L. frater, gladiator Asiaticus; qui mirmillo Mylasis depugnasset²²: sanguinem nostrum stiebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. Hic pecunias nostras æstimabat: possessiones notabat, & urbanas, & rusticas: hujus mendicitas, aviditate conjuncta, in fortunas nostras imminabat: dividebat agros, quibus, & quos volebat: nullus aditus erat privato, nulla æquitatis deprecatio. Tantum quisque habebat possessor, quantum reliquerat divisor Antonius. Quæ quanquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt, tamen separatim suo nomine notanda censeo, judicandumque, nullos septemviro fuisse: nihil placere ratum esse, quod ab iis actum diceretur.

VIII. M. vero Antonium quis est, qui civem possit judicare potius, quam terribilissimum & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo Romano, dixerit, nisi victorem, victurum neminem? Num putatis, Patres conscripti, dixisse eum minacius, quam facturum fuisse? Quid vero, quod in concione dicere ausus est, se, cum magistratu abisset, ad urbem futurum cum exercitu? introiturum, quotiescunque vellet? quid erat aliud, nisi denuntiare populo Romano servitutem? Quod autem ejus iter Brundisium? quæ festinatio? quæ spes, nisi ut ad urbem, vel in urbem potius exercitum maximum adduceret? Qui autem delectus centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? Cum ejus promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se venire jussit centuriones, quos bene de republica sentire cognoverat: eosque ante pedes suos, uxorisque suæ, quam secum gravis imperator ad exercitum duxerat, jugulari coegit. Quo animo hunc futurum fuisse censeatis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam viderat, tam crudelis fuisset? & quam avidum in pecuniis locupletium, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipso-

M m m z rum

²² Mylasis depugnasset] Pro, fortiter pugnavit. Laudare videtur Lucium, sed vituperat: occidit enim sine causa comitem, & familiarem suum. Mylasa, neutri generis, ut Artaxata, Tigranocerta, Ecbatana, Comana, Alabanda, Hierosolyma. Urbs Asiæ fuit in Caria. Idem.

rum bona, quantacunque erant, statim comitibus suis, com-potoribusque descripsit.

Atque ille furens infesta jam patriæ signa Brundisio inferebat: cum C. Cæsar deorum immortalium beneficio, divini animi, ingenii, consilii magnitudine, quanquam sua sponte, eximiaque virtute, tamen approbatione auctoritatis meæ, colonias patris adiit: veteranos milites convocavit: paucis diebus exercitum fecit: incitatos latronis impetus retardavit. Postea vero, quam legio Martia ducem præstantissimum vidit, nihil egit aliud, nisi, ut aliquando liberi essemus: quam est imitata quarta legio.

IX. Quo ille nuntio audito²³, cum senatum vocasset, adhibuissetque consularem, qui sua sententia C. Cæsarem hostem judicaret, repente concidit. Post autem neque sacrificiis sollempnibus²⁴ factis, neque votis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus. At quo? in provinciam firmissimorum & fortissimorum civium: qui illum, ne si ita quidem venisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent: impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille, cujus ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit provinciæ Galliæ, circumfedit Mutinam, firmissimam & splendidissimam populi Romani coloniam: oppugnat D. Brutum, imperatorem, consulem designatum, civem non sibi, sed nobis & reipublicæ natum.

Ergo Annibal hostis, civis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, molitur, & cogitet? Totum iter Antonii quid habuit, nisi depopulationes, vastationes, cædes, rapinas? quas non faciebat Annibal, quia multa ad usum reservabat. At hi, qui in horam viverent, non modo de fortunis & de bonis civium, sed ne de utilitate quidem sua cogitaverunt. Ad hunc (dii boni!) legatos mitti placet? norunt isti homines formam reipublicæ, jura belli, exempla majorum? cogitant, quid populi Romani majestas,

²³ Nuntio audito] De quarta legione. Vide Philipp. III.

²⁴ Solempnibus] Philipp. III.

jestas, quid senatus severitas postulet? Legatos decernis: si ut deprecæris, contemnet: si ut imperes, non audiet: denique quamvis severa legatis mandata dederimus, nomen ipsum legatorum, hunc, quem videmus, populi Romani resinguet ardorem: municipiorum, atque Italiæ franget animos. Ut mittam hæc, quæ magna sunt: certe ista legatio moram & tarditatem afferet bello. Quamvis dicant, quod quosdam audio disturos: Legati proficiantur; bellum nihilominus paratur: tamen legatorum nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur.

X. Minimis momentis, Patres conscripti, maximæ inclinationes temporum fiunt, cum in omni casu reipublicæ, tum in bello, & maxime civili: quod opinione plerumque, & fama gubernatur. Nemo quæret, quibuscum mandatis legatos miserimus: nomen ipsum legationis ultro missæ, timoris esse signum videbitur. Recedat a Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non est verbis rogandus, cogendus est armis. Non enim ad Annibalem mittimus, ut a Sagunto recedat, ad quem miserat olim senatus P. Valerium Flaccum & Q. Bæbium Tampilum: qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt. Nostros legatos quo jubeamus ire, si non paruerit Antonius? Ad nostrum civem mittimus, ne imperatorem, ne coloniam populi Romani oppugnet? Itane vero? hoc per legatos rogandus est? Quid interest, per deos immortales! utrum hanc urbem oppugnet, an hujus urbis propugnaculum, coloniam populi Romani, præsidii causa collocatam? Belli Punici secundi, quod contra majores nostros Annibal gessit, causa fuit Sagunti oppugnatio. Recte ad eum legati missi. Mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris sociis. Quid simile tandem? nos ad civem mittimus, ne imperatorem populi Romani, ne exercitum, ne coloniam circumfedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? Age, si paruerit, hoc cive uti aut volumus, aut possumus?

XI. Ante diem XIII. Kalendas Januarii, decretis vestris eum concidistis: constituistis, ut hæc ad vos Kalend. Jan. referren-

ferrentur, quæ referri videtis, de honoribus & præmiis bene de republica meritorum & merentium: quorum principem judicavistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonii impetuosos ab urbe in Galliam avertit: deinde milites veteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt; tum illas caelestes, divinasque legiones, Martiam & quartam, quibus, cum consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiam persequerentur, honores & præmia spondidistis: eodemque die D. Bruti, præstantissimi civis, edicto allato atque proposito, factum ejus collaudastis: quodque ille bellum privato consilio susceperat, id vos auctoritate publica comprobastis.

Quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut hostem judicaretis Antonium? his vestris decretis aut ille vos æquo animo adspicere poterit, aut vos illum sine summo dolore videbitis? Exclust illum a republica, distraxit, segregavit non solum scelus ipsius, sed etiam, ut mihi videtur, fortuna quædam reipublicæ. Qui si legatis paruerit, Romamque redierit: num quando perditis civibus vexillum, quo concurrant, deserturum putatis? Sed hoc minus vereor. Sunt * alia, quæ magis timeam, & cogitem. Nunquam parebit ille legatis. Novi hominis insaniam, arrogantiam: novi perditæ consilia amicorum, quibus ille est deditus.

Lucius quidem frater ejus, utpote qui peregre depugnavit, familiam ducit. Sit per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. Teretur interea tempus: belli apparatus refrigeret. Unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, & mora? Ut primum post discessum latronis, vel potius desperatam fugam, libere senatus haberi potuit; semper flagitavi, ut convocaremur. Quo die primum convocati sumus, cum designati consules non adessent, jeci, sententia mea, maximo vestro consensu, fundamenta reipublicæ, ferrius omnino, quam decuit; nec enim ante potui: sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. Omne malum nascens facile opprimitur: inveteratum fit plerumque robustius. Sed tum expectabantur Kalendæ Januariæ: fortasse non recte. XII.

* Vid. Grut. alia, ob quæ nunquam parebit.

XII. Verum præterita omittamus. Etiamne hanc moram afferemus, dum proficiantur legati? dum revertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. Bello autem dubio, quod potest studium esse delectus? Quamobrem, Patres conscripti, legatorum mentionem nullam censio faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam: tumultum decerni, justitium edici, saga sumi dico oportere, delectum haberi, sublatis vacationibus in urbe & in Italia, præter Galliam ²⁵, tota. Quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama vestræ severitatis obruet scelerati gladiatoris amentiam. Sentiat sibi bellum cum republica esse susceptum: experietur contentientis senatus nervos atque vires. Nam nunc quidem partium contentionem esse dicitur. Quarum partium? alteri vixi sunt, alteri sunt e mediis C. Cæsaris partibus. Nisi forte Cæsaris partes a Pansa & Hirtio consulibus, & a filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc vero bellum non est ex defensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum civium excitatum: quibus bona, fortunæque nostræ notatæ sunt, & jam ad cujusque opinionem distributæ ²⁶.

Legi epistolam Antonii, quam ad quendam septemvirum, capitalem hominem, collegam suum, miserat. *Quid concupiscas, tu videris; quod concupiveris, certe habebis.* Hem, ad quem legatos mittamus: cui bellum moremur inferre: qui ne forti quidem fortunas nostras destinavit, sed libidini cujusque nos ita addixit, ut ne sibi quidem quidquam integrum, quod non alicui promissum jam sit, reliquerit. Cum hoc, Patres conscripti, bello, bello, inquam, decertandum est, idque confestim. Legatorum tarditas repudianda est.

Qua-

²⁵ Præter Galliam] In Gallia non poterat delectus haberi, quia in illa cum suis copiis erat Antonius & Brutus. Grut.

²⁶ Ad cujusque opinionem distributa] Magni apud me est, & esse debet apud omnes, veterum librorum auctoritas: verum tamen sic ab his omnibus, hoc quidem in loco, dissentire cogor, ut conjectura mea vehementer delectet, quippe quæ me ab antiquis literarum vestigiis discedat longius, & mentem Ciceronis, nisi fallor, attingat. Quis enim

non videt, sententiam effici meliorem, si legatur, opinionem, quam si, opinionem? cum præsertim sequentium verborum, quæ ex Antonii recitatur epistola, testimonio comprobetur: *Quid concupiscas, tu videris: quod concupiveris, certe habebis.* Hæc quidem opinio est, non opinio, ut etiam paulo post: *Libidini cujusque nos ita addixit.* Itaque, sustinente sententia, opinionem retinco libenter, ut sincerum; opinionem, opinione mea depravatum, rejiciendum puto; *Mamur.*

Quapropter, ne multa nobis quotidie decernenda sint: consulis totam rempublicam commendandam censeo, hisque permittendum, ut rempublicam defendant, provideantque, ne quid respublica detrimenti accipiat: censeoque, ut iis, qui in exercitu Antonii sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Kalendas Febr. ab eo discesserint. Hæc si censueritis, Patres conscripti, brevi tempore libertatem populi Romani, auctoritatemque vestram recuperabitis. Sin autem lenius agetis, tamen eadem, sed fortasse serius, decernetis. De republica quod retulistis²⁷, satis decrevisse videor.

XIII. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur, consule designato, more majorum capiamus exordium: cujus ut superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis judiciis, quam publice laudata: quibusnam verbis ejus laudes hujus ipsius temporis consequi possumus? Neque enim ullam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis gloriæque, desiderat. Qua etiam si careat, tamen sit se ipsa contenta, atque in memoria gratorum civium, tanquam in luce, posita lætetur. Laus igitur iudicii, testimonique vestri tribuenda Bruto est. Quamobrem his verbis, Patres conscripti, senatus-consultum faciendum censeo:

„ Cum D. Brutus, imperator, consul designatus, provinciam
 „ Galliam in senatus populique Romani potestate teneat:
 „ cumque exercitum tantum, tam brevi tempore, summo
 „ studio municipiorum, coloniarumque provinciæ Gallia opti-
 „ me de republica merita, merentisque conscripserit, compa-
 „ rarit: id eum recte, & ordine, exque republica fecisse: id-
 „ que D. Bruti præstantissimum meritum in rempublicam se-
 „ natui, populoque Romano gratum esse, & fore. Itaque se-
 „ natum, populumque Romanum existimare, D. Bruti, im-
 „ peratoris, consulis designati opera, consilio, virtute, in-
 „ credibilique studio & consensu provinciæ Gallia, rempublicæ
 „ difficillimo tempore esse subventum.

Huic

²⁷ Quod retulistis] Alii, quod. Id est; ad omnia quæ retulistis. *Manut.*

Huic tanto merito Bruti, Patres conscripti, tantoque in rempublicam beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? Nam si M. Antonio patuisset Gallia, si oppressis municipiis, & coloniis imparatis, in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus reipublicæ terror impenderet? Dubitaret, credo, homo amentissimus, atque in omnibus consiliis præceptis & devius, non solum cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate barbaræ bellum inferre nobis: ut ejus furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita auctoritate vestra, suo consilio atque iudicio, non ut consulem recepit, sed ut hostem, arcuit Gallia; seque obsideri, quam hanc urbem, maluit. Habeat ergo hujus tanti facti, tamque præclari, decreto vestro testimonium sempiternum: Galliaque, quæ semper præsidet atque præsedet huic imperio, libertatique communi, merito, vereque laudetur, quod se suasque vires non tradidit, sed opposuit Antonio.

XIV. Atque etiam M. Lepido²⁸ pro ejus egregiis in rempublicam meritis decernendos honores quam amplissimos censeo. Semper ille populum Romanum liberum voluit, maximumque signum illo die dedit voluntatis & iudicii sui, cum, Antonio diadema Cæsari imponente, se avertit, gemituque & mœstitia declaravit, quantum haberet odium servitutis: quam populum Romanum liberum cuperet: quam illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quam iudicio tulisset. Quanta vero is moderatione usus sit in illo tempore civitatis, quod post mortem Cæsaris consecutum est, quis nostrum oblivisci potest? Magna hæc: sed ad majora properat oratio.

Quid enim (o dii immortales!) admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Romano accidere potuit, quam, cum bellum civile maximum esset²⁹, cujus belli exitum omnes timeremus, sapientia ejus³⁰ id potius extingui, *Tom. VI.* N n n quam

²⁸ M. Lepido] Citerioris Hispaniæ proconsuli, in quam tamen nondum pervenerat, sed in Gallia Narbonensi, cognita reipublice perurbatione, morabatur. *Idem.* ²⁹ Sapiencia ejus] Alii, sapientia etiam. ³⁰ Cum bellum civile maximum esset] Post Grævio probatur.

quam armis, & ferro rem in discrimen adducere? Quod si eadem ratio Cæsaris fuisset, in illo tetro miseroque bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeji, summi & singularis viri, filios incolumes haberemus: quibus certe pietas fraudi esse non debuit. Utinam omnes M. Lepidus servare potuisset! facturum fuisse declaravit in eo, quod potuit; cum Sextum Pompejum restituit civitati, maximum ornamentum reipublicæ, clarissimum monumentum clementiæ suæ. Gravis illa fortuna populi Romani, grave fatum. Pompejo enim patre, quod imperii populi Romani lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. Sed omnia mihi videntur deorum immortalium iudicio expiata, Sex. Pompejo reipublicæ conservato.

XV. Quam ob causam justam atque magnam, & quod periculosissimum civile bellum, maximumque, humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamque convertit, senatus-consultum his verbis censeo perscribendum. „ Cum a „ M. Lepido, imperatore, pontifice maximo, sæpenumero „ reipublica & bene, & feliciter gesta sit, populusque Roma- „ nus intellexerit, ei dominatum regium maxime displicere: „ cumque ejus opera, virtute, consilio, singularique clemen- „ tia & mansuetudine bellum acerbissimum civile sit restin- „ tum: Sextusque Pompejus, Cnei filius, Magnus, hujus or- „ dinis auctoritate ab armis discesserit, & a M. Lepido, im- „ peratore, pontifice maximo, summa senatus, populique Ro- „ mani voluntate civitati restitutus sit: senatum, populumque „ Romanum, pro maximis, plurimisque in reipublicam M. „ Lepidi meritis, magnam spem in ejus virtute, auctoritate, „ felicitate, reponere otii, pacis, concordia, libertatis: e- „ jusque in reipublicam meritorum senatum populumque Ro- „ manum memorem fore, eique statuam equestrem inauratam „ in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex hujus or- „ dinis sententia statui placere. Qui honos, Patres conscri- „ pti mihi maximus videtur, primum, quia justus est: (non enim solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditus) nec vero cuiquam possimus com- memo-

memorare hunc honorem a senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero.

XVI. Venio ad C. Cæsarem, Patres conscripti, qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? Advolabat ad urbem a Brundisio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius. Quid hujus audacia & sceleri poterat opponi! nondum ullos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ cervices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes, quæ ipsa exitum non habebat.

Quis tum nobis, quis populo Romano obtulit hunc divinum adolescentem, deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi civi paterent, subito præter spem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonii opponeret, quam quisquam hoc eum cogitare suspicaretur. Magni honores habuit Cn. Pompejo, cum esset adolescens: & quidem jure. Subvenit enim reipublicæ: sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentium studio paratior, & in alio genere belli. Non enim omnibus Syllæ causa grata. Declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor, veteranos, cupientes jam requiescere, armavit: eam complexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ diis omnibus gratissima. Et Pompejus ad L. Syllæ maximum imperium, victoremque exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adjunxit: ipse princeps exercitus faciendi, & præsidii comparandi fuit. Ille in adversariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonii amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. Illius opibus Sylla regnavit: hujus præsidio Antonii dominatus oppressus est. Demus igitur imperium Cæsari: sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest. Sit pro prætoris eo jure, quo qui optimo. Qui honos, quanquam est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem valet. Itaque illa quæramus, quæ vix hodierno die consequemur.

XVII. Sed sæpe spero fore, huius adolescentis ornandi, honorandique, & nobis, & populo Romano potestatem. Hoc autem tempore ita cenfeo decernendum. „ Quod C. Cæsar, Caji „ filius, pontifex, pro pratore, summo reipublicæ tempore „ milites veteranos ad libertatem populi Romani cohortatus „ sit, eosque conscripserit: quodque legio Martia, quartaque, „ summo studio, optimoque in rempublicam consensu, C. Cæ- „ sare duce & auctore, rempublicam, libertatem populi Ro- „ mani defendant, defenderint: & quod C. Cæsar, pro præ- „ tore Galliæ provinciæ cum exercitu subsidio profectus sit: „ equites, sagittarios, elephantos in suam, populique Roma- „ ni potestatem redegerit, difficillimoque reipublicæ tempore „ salutis, dignitatique populi Romani subvenerit: ob eas cau- „ sas senatui placere, C. Cæsarem, Caji filium, pontificem, „ propratorem, senatorem esse, sententiamque loco pratorio „ dicere; ejusque rationem, quemcunque magistratum petet, „ ita haberi, ut haberi per leges liceret, si anno superiore „ quaestor fuisset.

Quid est enim, Patres conscripti, cur eum non quam primum amplissimos honores capere cupiamus? Legibus enim analibus cum grandiore ætate ad consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti, eximiaque virtute progressum ætatis expectari non oportere. Itaque majores nostri, veteres illi, admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. Ita sæpe magna indoles virtutis prius, quam reipublicæ prodesse potuisset, extincta est. At vero apud antiquos, Rullus, Decius, Corvini, multique alii: recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flamininus, admodum adolescentes consules facti, tantas res gesserunt, ut populi Romani imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? eum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, noane tertio & tricesimo anno mortem obiit? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quam consularis. Ex quo judicari potest, virtutis esse, quam ætatis, cursum celeriozem.

XVIII. Nam quod illi, qui Cæsari invident, simulant se timere: ne verendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. Ea natura rerum est, Patres conscripti, ut, qui senam veræ gloriæ ceperit, quique se ab senatu, ab equitibus, populoque Romano universo fenerit civem carum haberi, salutaremque reipublicæ, nihil cum hac gloria comparandum putet. Utinam C. Cæsari (patri dico) contigisset adolescenti, ut esset senatui atque optimo cuique carissimus! quod cum consequi neglexisset: omnem vim ingenii, quæ summa fuit in illo, in populari levitate consumpsit. Itaque cum respectum ad senatum & ad bonos non haberet, eam sibi viam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non possit. Ejus autem filii longe sane diversa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuique carissimus. In hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta jam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. Cujus igitur singularem prudentiam admiramur, ejus stultitiam timeamus? Quid enim stultius, quam inutilem potentiam, invidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam anteferre veræ, gravi, solidæ gloriæ? An hoc vidit, puer: si ætate processerit, non videbit?

At est quibusdam inimicus clarissimis atque optimis civibus. Nullus iste timor esse debet, omnes Cæsar inimicitias reipublicæ condonavit: hanc sibi judicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum. Ita enim ad rempublicam accessit, ut eam confirmaret, non ut everteret. Omnes habeo cognitos sensus adolescentis. Nihil est illi reipublica, nihil vestra auctoritate gravius, nihil bonorum virorum judicio optatius, nihil vera gloria dulcius. Quamobrem ab eo non modo nihil timere, sed majora, & meliora expectare debetis: neque in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus apud eum possit, quam salus civitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, Patres conscripti, vobis, populoque Romano, reique publicæ, quod profecto, cum me nulla vis cogeret, face-

facere non auderem, pertimesceremque in re maxima periculosam opinionem temeritatis: promitto, recipio, spondeo³¹, Patres conscripti, C. Cæsarem talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maxime esse velle & optare debemus. Quæ cum ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habebō.

XIX. Nec vero de L. Egnatulejo, fortissimo & constantissimo cive, amicissimo reipublicæ, silendum arborror: sed tribuendum testimonium virtutis egregiæ, quod is legionem quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio consulibus, senatui, populoque Romano, reique publicæ esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatulejo triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo, Patres conscripti, non tantum commodum tribuitur L. Egnatulejo, quantus honos. In tali enim re satis est nominari³².

De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum: SENATUI placere, militibus veteranis, qui Cæsaris, pontificis³³, auctoritatemque huius ordinis defenderint, atque defendant, his, liberisque eorum militiæ vacationem esse: utique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter ambove cognoscerent, qui ager his colonis esset, quo milites veterani deducti essent, qui contra legem Juliam possideretur, ut is militibus veteranis divideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentque rationem de commodis militum veteranorum augendis: legionique Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione secunda, xxxv³⁴, ad C. Pansam, A. Hirtium, consules, venissent, suaque nomina dedissent: quod

³¹ Promitto, recipio, spondeo] Expressit hæc ab eo vel odium in Antonium, vel studium erga temp. Promittere autem de altero, præsertim de adolescente, perpetuam in reâ laudabilique ratione voluntatem, cuius prudentia fuerit, haud ita multo post Cicero ipse sensit. Scripsit enim ad M. Brutum: Maximo, cum hæc scriberem, afflictorum doloris, quod, cum me pro adolescentis, ac pene puero, resp. accepisset viderem, vis videbat, quod miseram, præstare posse. Manut.

³² Satis est nominari] In hoc honor est. Magistratus ei nunc quidem non tribuitur.

³³ Cæsaris, Pontificis] Videtur deesse, Voluntatem secuti sunt. Idem.

³⁴ Secunda, xxxv] Sive, secunda, tripelina quinta. Quin etiam addidit conjunctionem Muretus, secunda, & trigesima quinta. Hæc scilicet legiones, ut observat Manutius, cum Antonio de quatuor Macedonicis remanserant: ex istamen ipsi milites multi ad Pansam Hirtiumque consules venerunt. Propterea dixit Cicero Philipp. III. cap. 12. In Galliam mariatum ducit exercitum. Olivet.

quod iis auctoritas senatus, populi que Romani libertas carissima sit, & fuerit, vacationem militiæ ipsis, liberisque eorum esse placere; extra tumultum Gallicum, Italicumque: easque legiones, bello confecto, missas fieri placere: quantamque pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsarem, pontifex, proprætor pollicitus sit, tantam dari placere: utique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter ambove, rationem agri habeant, qui sine injuria privatorum dividi possit: isque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissime dati, assignati essent.

Dixi ad ea omnia, Consules, de quibus retulistis: quæ si erunt sine mora, matureque decreta, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. Celeritate autem opus est: quæ si essemus usi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

